

Dz.U. 1990 Nr 64 poz. 384

UCHWAŁA

TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

**z dnia 12 września 1990 r.
(W. 2/90)**

w sprawie wykładni art. 4 ust. 1 i art. 5 ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii (Dz. U. Nr 64, poz. 390)

Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie:

Przewodniczący: wiceprezes TK Leonard Łukaszuk

Sędziowie TK Czesław Bakalarski (sprawozdawca)
Kazimierz Działocha
Antoni Filcek
Henryk Groszyk
Wojciech Łączkowski
Maria Łabor-Soroka
Remigiusz Orzechowski
Andrzej Zoll (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 12 września 1990 r. w trybie art. 11 a ust. 2 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 22, poz. 98 ze zm. w Dz. U. z 1987 r. Nr 21, poz. 123, z 1989 r. Nr 34, poz. 178 i Nr 73, poz. 436, z 1990 r. Nr 3, poz. 16, Nr 6, poz. 35 i Nr 34, poz. 198) wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii (Dz. U. Nr 64, poz. 390), przez wyjaśnienie, czy na podstawie powyższego przepisu podlega amnestijnemu darowaniu kara grzywny orzeczonej prawomocnie obok kary pozbawienia wolności, która na podstawie art. 2 ust. 1 powyższej ustawy ulega warunkowemu zawieszeniu jej wykonania,

ustalił:

Art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii (Dz. U. Nr 64, poz. 390) ma zastosowanie do prawomocnie orzeczonych grzywien jako kar samoistnych i nie stosuje się do grzywien orzeczonych obok kary pozbawienia wolności, o których mowa w art. 2 ust. 1 powołanej ustawy; do tak orzeczonych grzywien stosuje się natomiast art. 5 ust. 2 tej ustawy.

UZASADNIENIE

Wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich o powszechnie obowiązującą wykładnię art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii (Dz. U. Nr 64, poz. 390) wynikał z ujawnionych zasadniczych rozbieżności w interpretacji tego przepisu.

Rozbieżności te sprowadzają się do diametralnie różnego rozumienia art. 4 ust. 1 powołanej ustawy. Jeden z poglądów odmawia darowania grzywien orzeczonych obok kar pozbawienia wolności, podlegających warunkowemu zawieszeniu ich wykonania na podstawie art. 2 ust. 1, drugi zaś w tego samego rodzaju przypadkach przewiduje darowanie grzywny w całości.

Trybunał Konstytucyjny rozważył, co następuje.

Przy interpretowaniu przepisów ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii, w szczególności, czy na podstawie art. 4 ust. 1 tej ustawy podlega darowaniu grzywna orzeczona obok kary pozbawienia wolności, która na podstawie art. 2 ust. 1 powyższej ustawy ulega warunkowemu zawieszeniu jej wykonania, są trzy możliwości:

Pierwsza z nich uznaje, że art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii ani żaden inny przepis tej ustawy nie stanowi podstawy do darowania grzywny orzeczonej prawomocnie obok kary pozbawienia wolności podlegającej warunkowemu zawieszeniu jej wykonania na podstawie art. 2 ust. 1 powołanej ustawy. Druga przyjmuje, iż grzywna orzeczona obok kary pozbawienia wolności podlegającej w myśl art. 2 ust. 1 cytowanej ustawy warunkowemu zawieszeniu jej wykonania ulega darowaniu „na podstawie i zasadach określonych w art. 4 ust. 1 tejże ustawy”. Trzecia wreszcie wyraża pogląd, że grzywny orzeczone obok kar pozbawienia wolności, które w myśl art. 2 ust. 1 ulegają warunkowemu zawieszeniu wykonania, łagodzi się o połowę na podstawie art. 5 ust. 2 powołanej ustawy.

Za pierwszym z przedstawionych poglądów mogą przemawiać następujące argumenty:

Przepisy amnestii wyróżniają trzy rodzaje grzywien: mianowicie samoistne - podlegające darowaniu na podstawie art. 4 ust. 1, orzeczone na podstawie art. 75 § 1 kk - daruje się na podstawie art. 3, orzeczone obok kar pozbawienia wolności za przestępstwa wymienione w art. 5 ust. 1 pkt 1 - łagodzi się o połowę.

Każdy z tych przepisów stanowi zamkniętą całość i nie odsyła do wzajemnego stosowania któregośkolwiek z nich. Zwraca się ponadto uwagę, że zarówno art. 2, jak i art. 4 zawierają odrębne przepisy, określające powody ewentualnego odwołania zastosowania amnestii. Wedle bowiem art. 2 ust. 1 (in fine) następuje obligatoryjne jej odwołanie, a stosownie do treści art. 4 ust. 2 możliwość taka będzie tylko fakultatywna. W związku z powyższym wylania się pytanie, jak miałby postąpić sąd w przypadku darowania grzywny po myśli art. 4 ust. 1 za czyn, za który złagodzono karę na podstawie art. 2, a sprawca ponownie popełnił przestępstwo: odwołać w ogóle zastosowanie amnestii w zakresie kary pozbawienia wolności i grzywny, czy tylko fakultatywnie i to tylko w odniesieniu do grzywny.

Nie bez znaczenia jest także twierdzenie, że gdyby art. 4 miał decydować o darowaniu grzywny wymierzonej obok kary pozbawienia wolności, to zbędne byłoby zdanie drugie art. 3, który przewiduje także darowanie grzywny orzeczonej obok kary pozbawienia wolności.

Wreszcie nie można pominąć argumentu, że każda amnestia jest ustawą wyjątkową, co w konsekwencji oznacza, iż przy interpretowaniu jej przepisów nie można posługiwać się ani analogią, ani wykładnią rozszerzającą.

Reasumując tę część wywodów należy, stwierdzić, że art. 4 ust. 1 powołanej ustawy nie może stanowić podstawy do darowania kary grzywny za przestępstwa, za które po myśli art. 2 ust. 1 tejże ustawy kary pozbawienia wolności warunkowo zawiesza się. Nie stanowi podstawy do stosowania amnestii w omawianych przypadkach także art. 5 ust. 2, gdyż według tego stanowiska odnosi się on wyłącznie do wypadków określonych w art. 5 ust. 1 pkt 1.

Diametralnie odmienne stanowisko w tej sprawie zajął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22 lutego 1990 r. sygn. akt V KZP 34/89, w której stwierdził: „kara grzywny orzeczona obok kary pozbawienia wolności podlegającej w myśl art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii (Dz. U. Nr 64, poz. 390) ulega darowaniu na podstawie i zasadach określonych w art. 4 ust. 1 tejże ustawy”.

W swej argumentacji Sąd Najwyższy wyszedł z analizy art. 1 ust. 1 powołanej ustawy, który stanowi, że o przestępstwa i przestępstwa skarbowe, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że w przypadku przestępstwa umyślnego kara pozbawienia wolności nie przekraczałaby lat 2, a przestępstwa nieumyślnego lat 3, postępowanie karne umarza się, a jedynym warunkiem dopuszczalności umorzenia postępowania karnego w sprawach o przestępstwa skarbowe, które z reguły zagrożone są łącznie karą grzywny, jest przewidywany wymiar kary pozbawienia wolności, to oznacza to, że warunek ten ma takie samo znaczenie w odniesieniu do innych przestępstw, za które obok kary pozbawienia wolności należałoby wymierzyć grzywnę na podstawie art. 36 § 3 kk lub innych przepisów przewidujących kumulatywne zagrożenie karą pozbawienia wolności i grzywną.

Przepisy art. 2 ust. 1 i art. 3 traktują o sposobie postępowania w wypadku orzeczenia grzywny na podstawie art. 75 § 1 kk i nie zawierają unormowania w przedmiocie grzywien orzeczonych obok kary pozbawienia wolności za przestępstwa określone w art. 2 ust. 1 prawomocnie orzeczonych na innej podstawie niż art. 75 § 1 kk, to jednak treść ich, w zestawieniu z art. 1 ust. 1, wskazuje na wolę ustawodawcy zrezygnowania z wszelkich grzywien orzeczonych za te przestępstwa obok kary pozbawienia wolności, w przeciwieństwie do grzywien orzeczonych obok surowszych kar pozbawienia wolności, kiedy to przewidziano złagodzenie grzywien o połowę (art. 5 ust. 2 ustawy).

Wedle poglądu reprezentowanego przez Sąd Najwyższy do grzywien orzeczonych obok kar pozbawienia wolności ze przestępstwa określone w art. 2 ust. 1 nie może mieć zastosowania przepis art. 5 ust. 2. Przewidziane bowiem w nim złagodzenie odnosi się wyłącznie do przestępstw, za które wymierzono kary surowsze niż określone w art. 2 ust. 1.

Przepis o złagodzeniu grzywien nie ma samodzielnego bytu, lecz stanowi integralną część art. 5 i nie może mieć zastosowania do innych sytuacji niż w nim określone.

Za słuszością tego poglądu przemawia - zdaniem Sądu Najwyższego - nie tylko systematyka ustawowa, ale także ust. 3 art. 5, w którym wyraźnie jako nierozdzielny całość potraktowano unormowania zawarte w ust. 1 i w ust. 2 tego przepisu.

Dalej Sąd Najwyższy wywodzi, że pojęcie „grzywny” w art. 4 ust. 1, wobec braku jakichkolwiek ograniczeń co do jego zakresu, odnieść należy nie tylko do grzywien „samoistnych”, ale także grzywien za przestępstwa wymienione w art. 2 ust. 1, orzeczonych obok kar pozbawienia wolności na podstawie art. 36 § 3 lub 4 kk albo przepisów szczególnych przewidujących kumulatywne zagrożenie.

Trzeci z poglądów, który reprezentuje Trybunał Konstytucyjny, przyjmuje, że przepisy ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii, tak jak każdej ustawy, należy interpretować w całym jej kontekście. To z kolei pozwala na przyjęcie, wbrew pogładowi wyrażonemu w powołanej wyżej uchwale Sądu Najwyższego, że przepis ust. 2 art. 5 odnosi się do grzywien orzeczonych obok kar pozbawienia wolności (z wyjątkiem kar grzywien wymierzonych na podstawie art. 75 § 1 kk) również za inne przestępstwa, a nie tylko wymienione w ust. 1 art. 5.

Należy uznać za nietrafny pogląd, przyjmujący, że art. 5 ust. 2 ma zastosowanie tylko do wypadków określonych w ust. 1 pkt 1 tego przepisu. Wprawdzie za takim stanowiskiem mogłaby przemawiać wykładnia systematyczna, ale przewagę należy dać wykładni językowej. Art. 5 ust. 3 określa powody uchylenia orzeczenia o zastosowaniu amnestii zarówno w odniesieniu do wypadków określonych w ust. 1 pkt 1, jak i wypadków określonych w ust. 2. Jednoznacznie z tego wynika, że zakresy wypadków regulowanych ust. 1 pkt 1 i ust. 2 nie mogą się pokrywać. Gdyby ust. 2 art. 5 miał zastosowanie tylko do wypadków określonych w art. 5 ust. 1 pkt 1, to w art. 5 ust. 3 zbyteczne byłoby wymienianie wypadków określonych w art. 5 ust. 2.

Należy więc wyciągnąć wniosek, że art. 5 ust. 2 stosuje się do wszystkich grzywien orzeczonych obok kary pozbawienia wolności, z wyjątkiem wyraźnie uregulowanego w art. 3 odmiennego traktowania grzywny orzekanej na podstawie art. 75 § 1 kk.

Przyjęta przez Trybunał Konstytucyjny interpretacja przepisu art. 5 pozwala wytłumaczyć powód, dla którego ustawodawca w art. 2 ust. 1 i w art. 3 zajął się jedynie grzywną wymierzoną na podstawie art. 75 § 1 kk. Uczynił tak dlatego właśnie, że po pierwsze grzywny za drobne przestępstwa, za które wymierzono kary ograniczenia wolności albo grzywny, darował w całości na podstawie art. 4 ust. 1, a wszelkie inne grzywny postanowił złagodzić o połowę i to uregulowanie zamieścił w ust. 2 art. 5.

Logiczne jest też i uzasadnione z punktu widzenia racjonalnej polityki karnej różnicowanie w skutkach zastosowania amnestii do grzywien orzeczonych obok kar bezwarunkowego pozbawienia wolności (nawet tylko do lat 2 lub 3) i grzywien orzeczonych na podstawie art. 75 § 1 kk.

Przy takim rozumieniu art. 5 ust. 2 powołanej ustawy o amnestii znikną wątpliwości dotyczące podstaw ewentualnego odwołania warunkowego zawieszenia wykonania kary, przedstawione w pierwszym z poglądów dotyczących sposobu rozumienia omawianych przepisów. Podstawę tę stanowić będzie art. 78 § 1 kk i art. 5 ust. 3 tejże ustawy.

Ponadto należy stwierdzić, że Sąd Najwyższy w powołanym orzeczeniu słusznie przyjmuje podstawę w art. 4 interpretowanej ustawy do stosowania amnestii wobec grzywny orzekanej wyjątkowo obok kary ograniczenia wolności (art. 121 uks).